

VD
VILLA
DECUS

Romowie w sztuce

ROMAI MENE

Lenkijos, o dar plačiau Europos kultūroje paraleliai funkcionuoja du stereotipai apie romus. Ankščiau buvo pastebimas paplitęs neigiamas požiūris, kuris vaizduodavo romus kaip gudrius, baisius žmones, kurie valkatauja ir nenori gyventi sėsliai, vienoje vietoje. Nuo apšvietos amžiaus, romantizmo epochos susiformavo kitoks šios tautos vaizdinys. Menininkai pradėjo vaizduoti romus kaip laisvus ir talentingus žmones, turinčius gražią ir nepriklausomą sielą, gyvenančius kartu su gamta, laisvus nuo kasdienių rūpesčių, negalvojančius apie politiką ar etninius ginčus, taip pat mėgstančius parodyti savo turtą. Romės moterys buvo vaizduojamos gražios, aistringos, ne pernelyg manieringos. Vyrai taip pat buvo gražūs, drąsus ir aistringi meilėje. Tokie stereotipai formavo romų įvaizdį įvairiuose meno kūriniuose, šie pasiekė ir padarė įtaką daugumai žmonių.

Jau švietimo epochoje romus aprašydavo remiantis kaimiškąja, poetine ir romentine perspektyvomis. 1786 metais Frančeskas Dionizas Kniazninas pastatė operą „*Čigonai*“ (muziką operai parašė Michalas Kazimieras Oginskis). Į pasaulinę literatūrą buvo įtraukta ir Aleksandro Puškino poema „*Čigonai*“ (1824), o vėliau George'o Bize opera „*Carmen*“, kuri buvo sukurta pagal Prospero Merimeeno novelę tuo pačiu pavadinimu (1873). Neužilgo buvo pristatyta ir iki šiol žinoma operetė „*Čigonų baronas*“ (1885). Lenkijoje populiariausiu pasakojimu tapo Ignacio Kraševskio „*Namas už kaimo*“ (1852), taip pat žmonės žavėjosi Juzefo Korzeniovskio spektakliu „*Čigonai*“ (1857).

Antrosios pusės XIX amžiaus žurnalai dažnai publikuodavo romantinius pasakojimus, kuriuose buvo vaizduojamos gražios romų tautybės merginos, scenos prie laužo, romų stovyklavietės. Romų tematika įkvėpė geriausius Lenkijos dailininkus. Paveikslų ciklą, kuris iliustravo sėslų romų gyvenimą sukūrė Antoninas Kozakievičius (1841-1929). Stanislavas Maslovskis (1853-1926) padarė daug akvarelinių studijų po apsilankymo romų stovykloje. Pranciškaus Kostrzevskio (1826-1911) paveiksai buvo naudojami dienraščiuose, kaip ir Henryko Pillatego (1832-1894), Voitiecho Gersono (1831-1901), Hipolito Lipinskio (1846-1884) ir Liudviko Kurellio (1834-1902). Romų stovyklas ir portretus piešė Vincentas Smokovskis (1797-1876), Karolis Mlodnickis (1833-1900), Juzefas Ignacas Kraševskis (1812-1887), Arturas Grottgeris (1837-1867), Voitiechas Gersonas (1831-1901), Julius Kossakas (1824-1899), Maksimilianas Gierymskis (1846-1874), Antoninas Piotrovkis (1853-1924), Aleksandras Kostis (1836-1877), Juzefas Brandtas (1841-1915) ir Vladislavas Podkovinskis (1866-1895).

Dėl sklandančių istorijų apie spalvingą ir laisvą romų gyvenimą, avangardo menininkai sukūrė ir ėmė naudoti terminą *cyganeria*, kuris gimė XIX amžiaus 30 dešimtmetyje Paryžiuje. Ten romus dar vadindavo *bohema* (iš pranc. bohemien - romas).

Romų tematikos paveikslų paroda, kuri buvo pristatyta Decjušo Viloje yra iš Tarnovskio Etnografinio Muziejaus (Apskrities Muziejaus padalinys), kur nuo 1990 metų egzistuoja pirma pasaulyje nuolatinė paroda apie romų kultūrą ir istoriją. Tame muziejuje yra keli šimtai daiktų, kurie susiję su romų tematika, taip pat labai daug paveikslų. Tarp parodos paveikslų yra daug portretų, daugiausiai pavaizduotos romės, taip pat yra šeimos scenų portretai, vaizduojami tipiniai ir romantiniai romų stovyklos vaizdiniai, vežimai kelyje, scenos iš gyvenimo tabore, scenos, kur romai bendrauja su vietiniais gyventojais (pvz. būrimas taboro svečiams).

Tarp paveikslų autorių yra ir žinomų Lenkijos menininkų: Voitiechas Veissas, Ježys Potrzebovskis, Feliksas Vygrzyvalskis, taip pat mažiau žinomų menininkų, tokių kaip Alojzys Majcheris, Tarnovskio tapytojas. Tautos tapybą reprezentuoja žymi tapytoja iš Tarnovos regiono Anna Lekava, romantiškojo paveikslo „Romų būrimas“ autorė. Romų menininkų grupę reprezentuoja tapytojai Edvardas Majeuskis, tapytoja ir flamenko šokėja Boguslava Delimata, taip pat Ferdynandas Kocis, albanų kilmės romas, gyvenęs Lenkijoje.

Knygos autoriai siekia paskatinti žmones susipažinti su Tarnovskio muziejine paroda, skirta pristatyti romų, dar vadinamų paskutiniais Europos klajokliais, kultūrą ir istoriją.

Adam Bartoš

Romas ir lokys, gvašas ant kartono, XX am., dimensija 32 x 25 cm

Romės portretas, Feliks Wyrzywański, tapyba aliejiniais dažais ant drobės
XX am. I dal. dimensija 57 x 42 cm

Būrēja, aut. Anna Lekava, tapyba aliejiniais dažais ant drobės, 1978 m., dimensija 40 x 60 cm

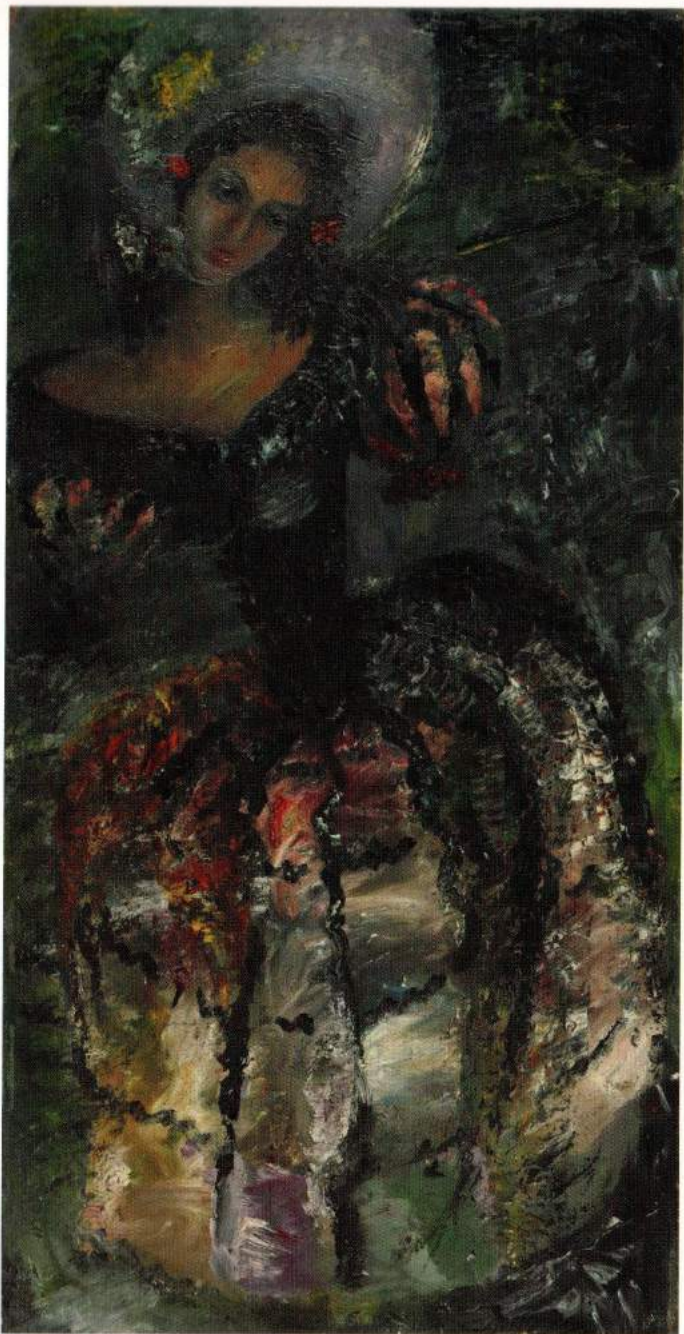
Kanetki, aut. Edvard Majeovski, tapyba aliejiniiais dažais ant drobės, 1990 m.,
dimensija 55,5 x 47 cm

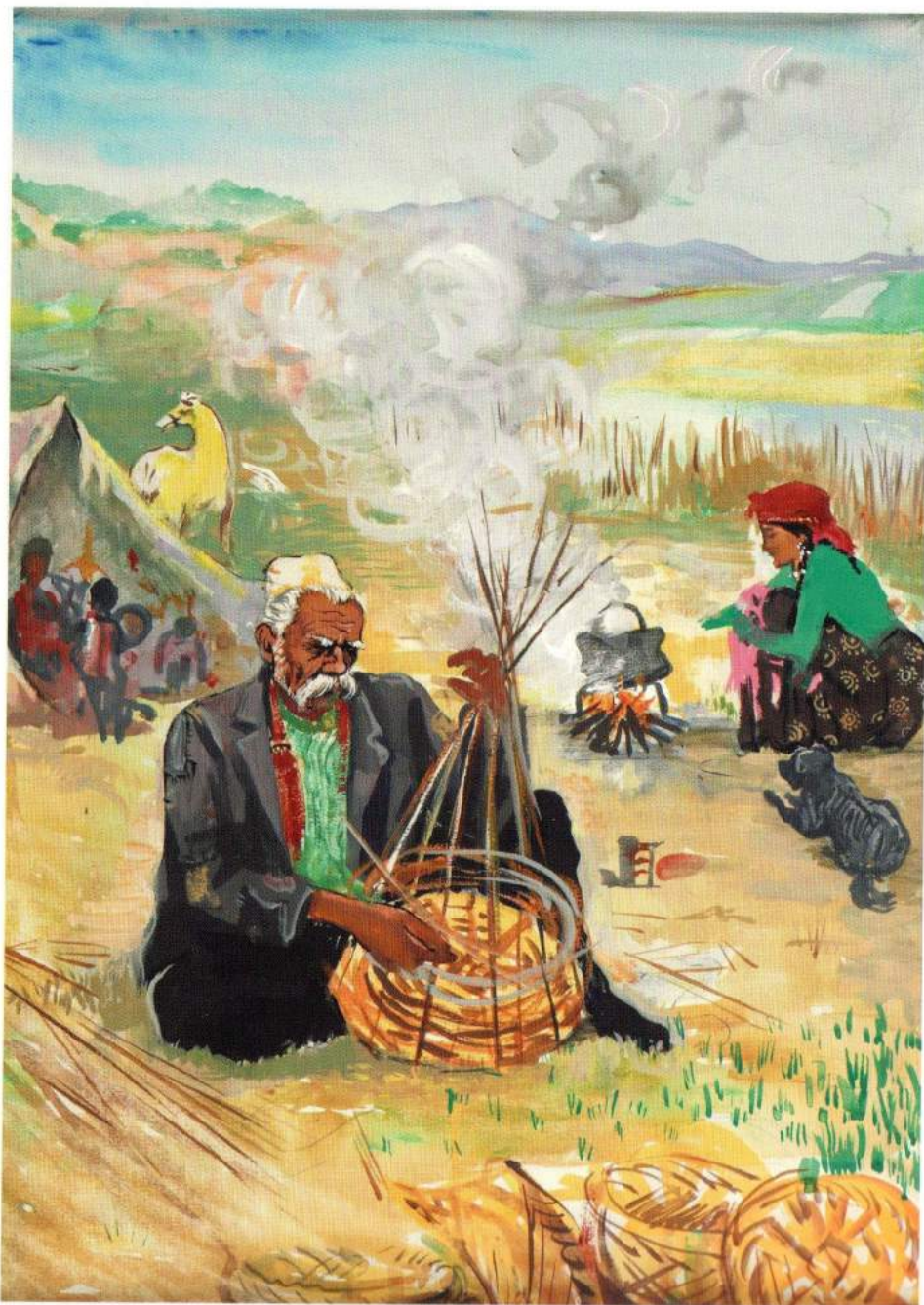
Būrimas, aut. Edvard Majevski, tapyba aliejiniais dažais ant drobės, 1990 m., dimensija 61 x 75,5 cm

Kororo, aut. Edvard Majeovski, tapyba aliejiniiais dažais ant drobės, 1990 m., dimensija 77,5 x 54 cm

Romė, aut. Tamara Demeter, tapyba aliejiniiais dažais, XX am. II dal.
dimensija 92 x 46 cm

Žmogus, kuris daro krepšį, aut. Ferdynand Koci, 1993 m., dimensija 48,8 x 34,5 cm

Romė, aut. Ježy Litvora, akvarelis ant popieriaus, 1943 m., dimensija 41,2 x 37,2 cm

Grįžimas iš kaimo (Romė), aut. Evdard Majeovski, akvareliai ant popieriaus, 1995 m.,
dimensija 41,3 x 29,5 cm

Romai iš buvusios Jugoslavijos, aut. Aneta Vylkov, tapyba aliejiniiais dažais ant drobės, 1995 m.,
dimensija 115 x 130 cm

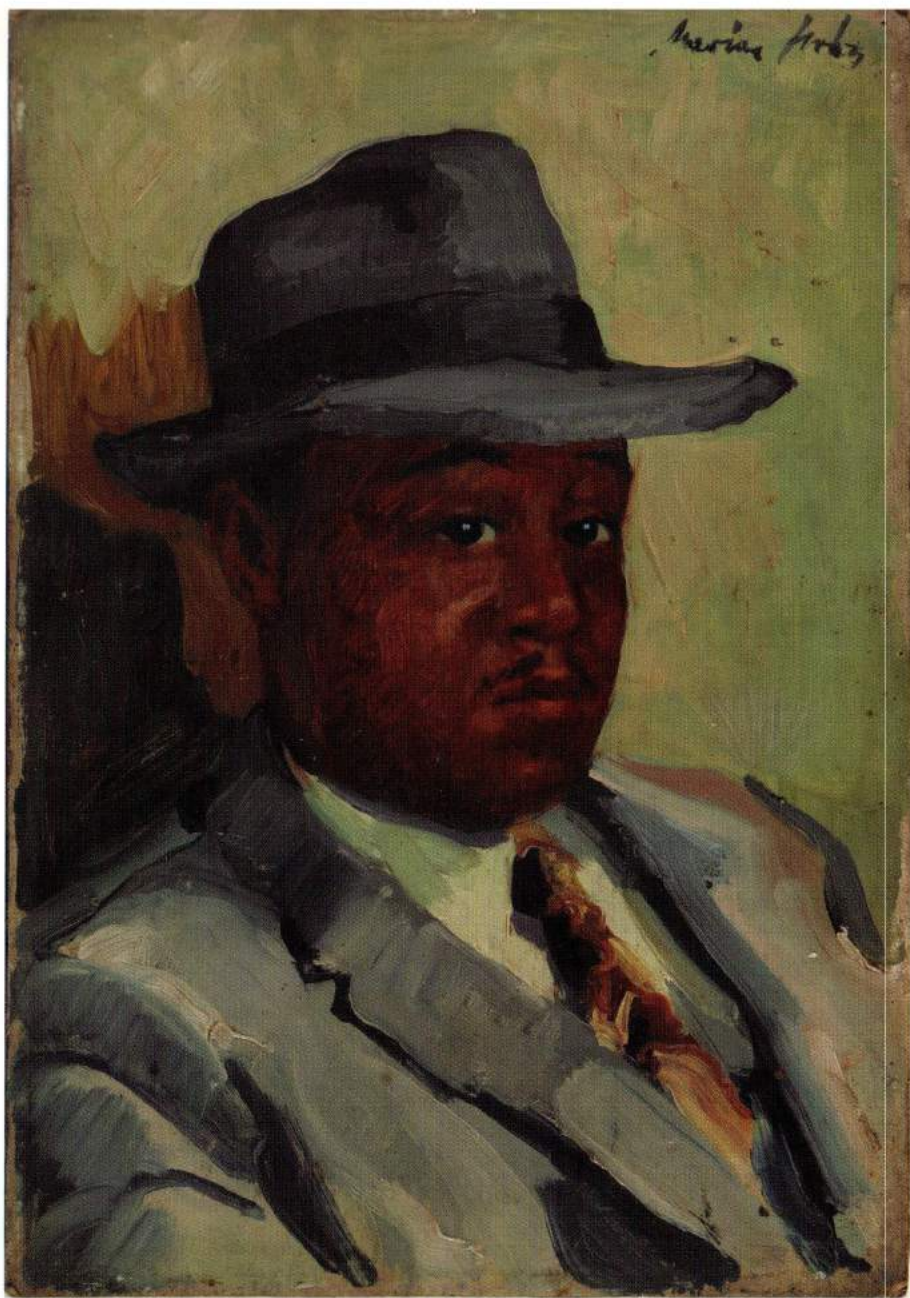
Rumunų romai, aut. Aneta Vylkov, tapyba aliejjiniais dažais ant drobės, 1995 m., dimensija 155 x 130 cm

Romų poilsis, aut. nežinomas, tapyba aliejiniiais dažais ant drobės, XX am. I dal., dimansesija , x 41,5 x 63 cm

Romų laužas, aut. Jeży Potrzebowski, tapyba aliejiniiais dažais ant drobės, XX am. II dal., dimensija 54 x 73,5 cm

Romas, aut. Marian Mruz, tapyba aliejiniiais dažais ant drobės, 1946 m.,
dimensija 46, 7 x 32 cm

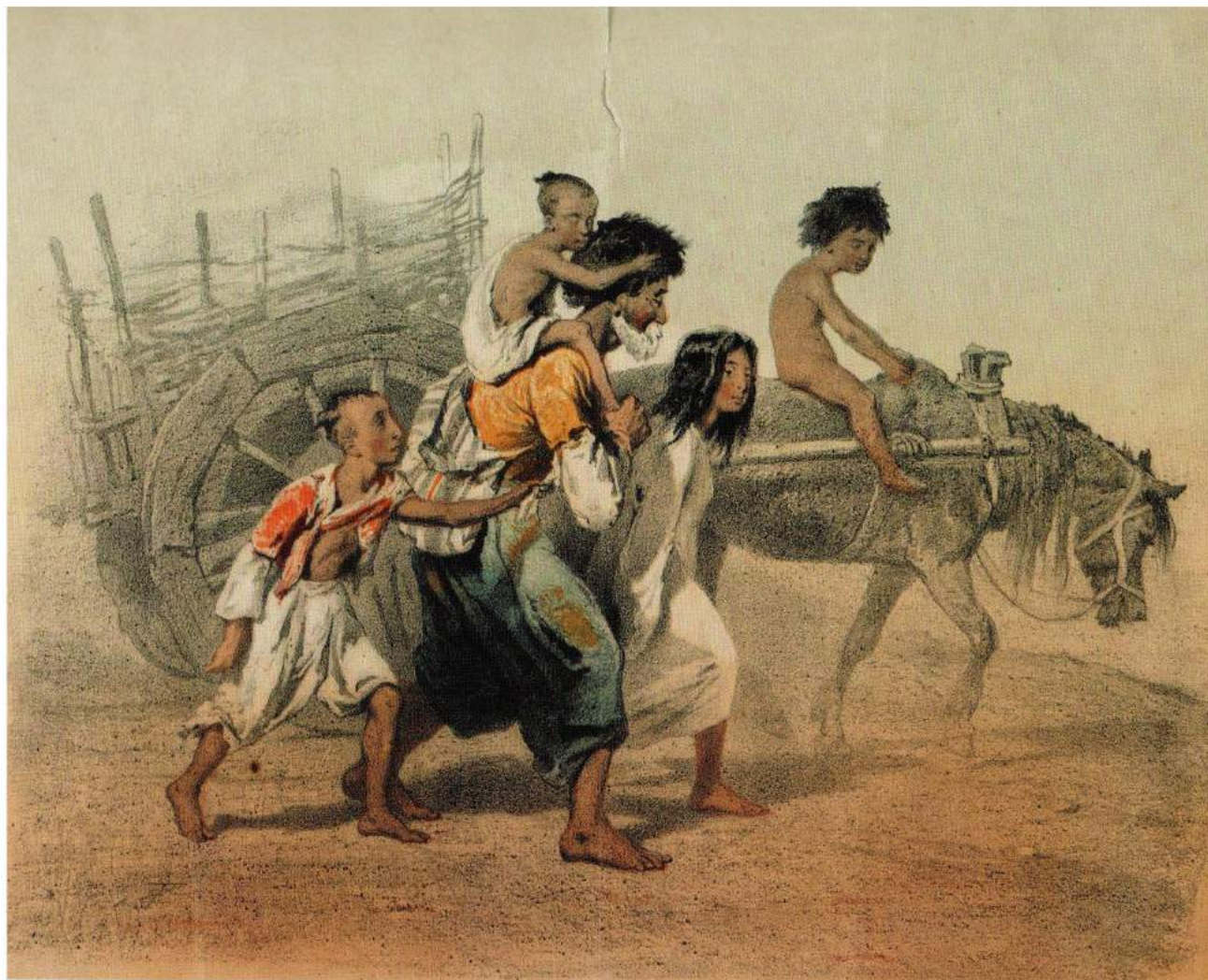
Romų taboras, aut. Jacek Vlodarski, tapyba aliejiniiais dažais, XX am. II dal., dimensija 24 x 38,5 cm

Vandor Cigany, aut. nežinomas, spalvota litografija, XIX am., dimensija 39 x 49 cm

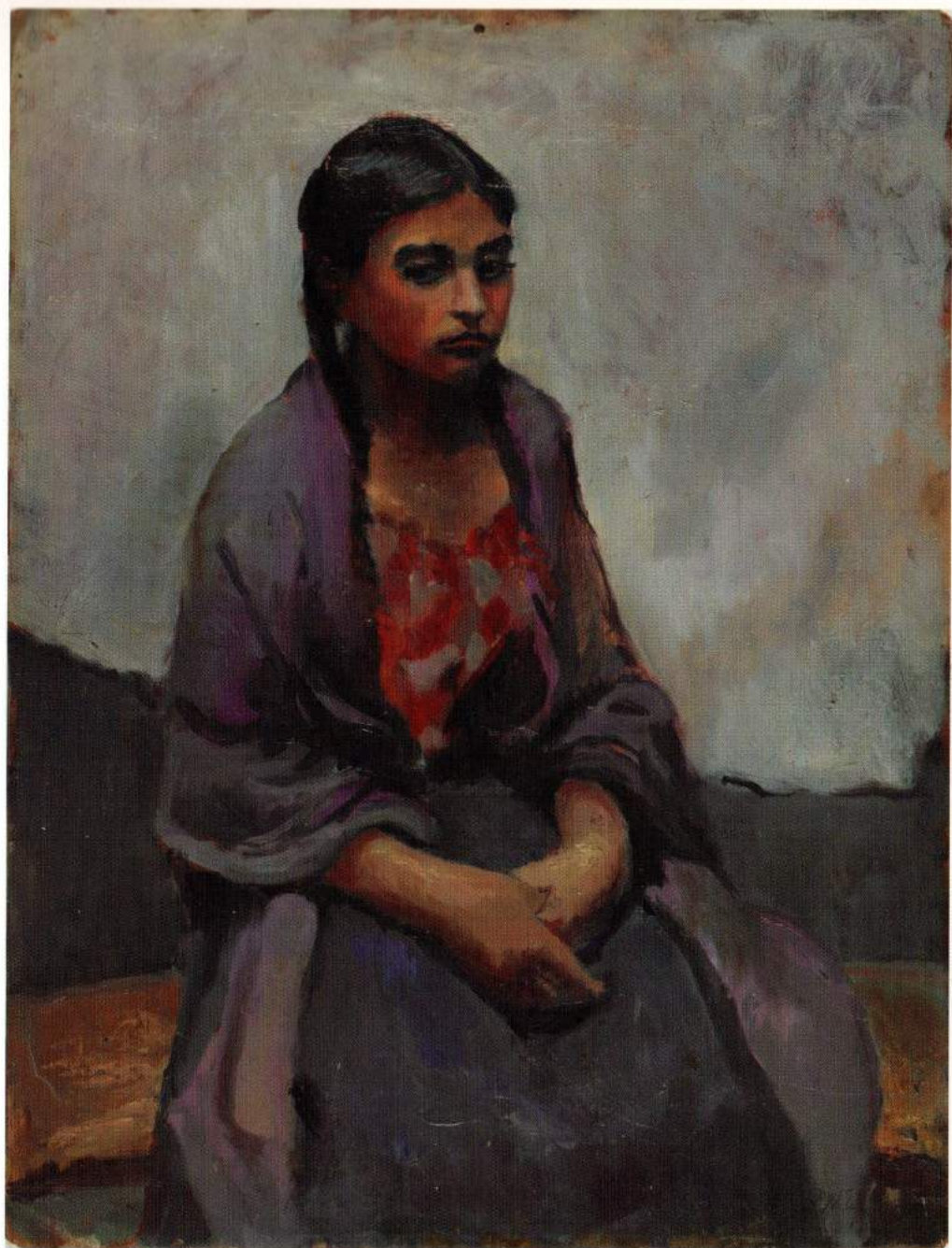
Romų poilsis, rep. K. Olševski, XIX am., dimensija 23 x 30,8 cm

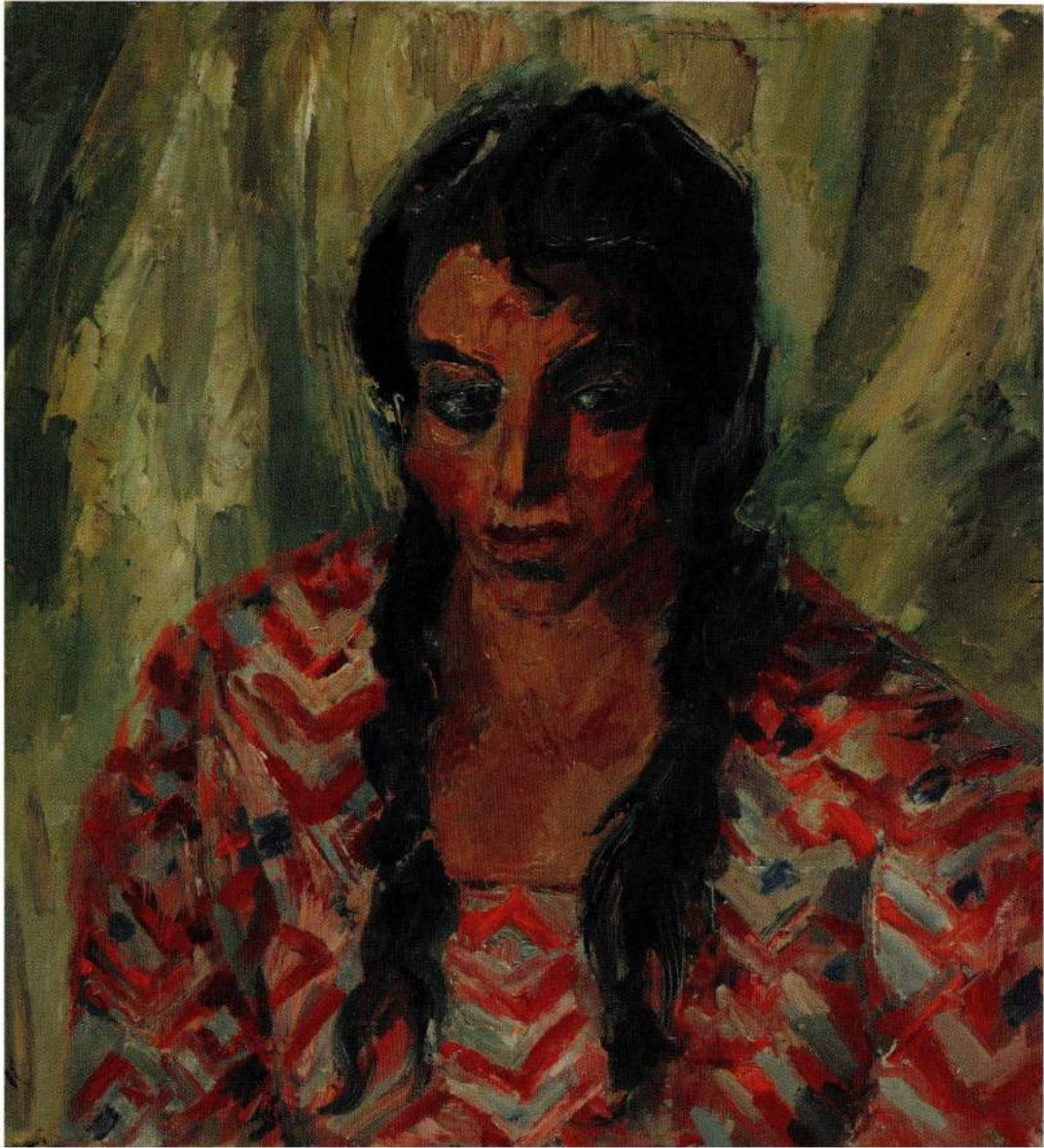
Besarabijos romai, aut. K.N. Filipov, spalvota litografija, XIX am., dimensija 46,7 x 47, 6 cm

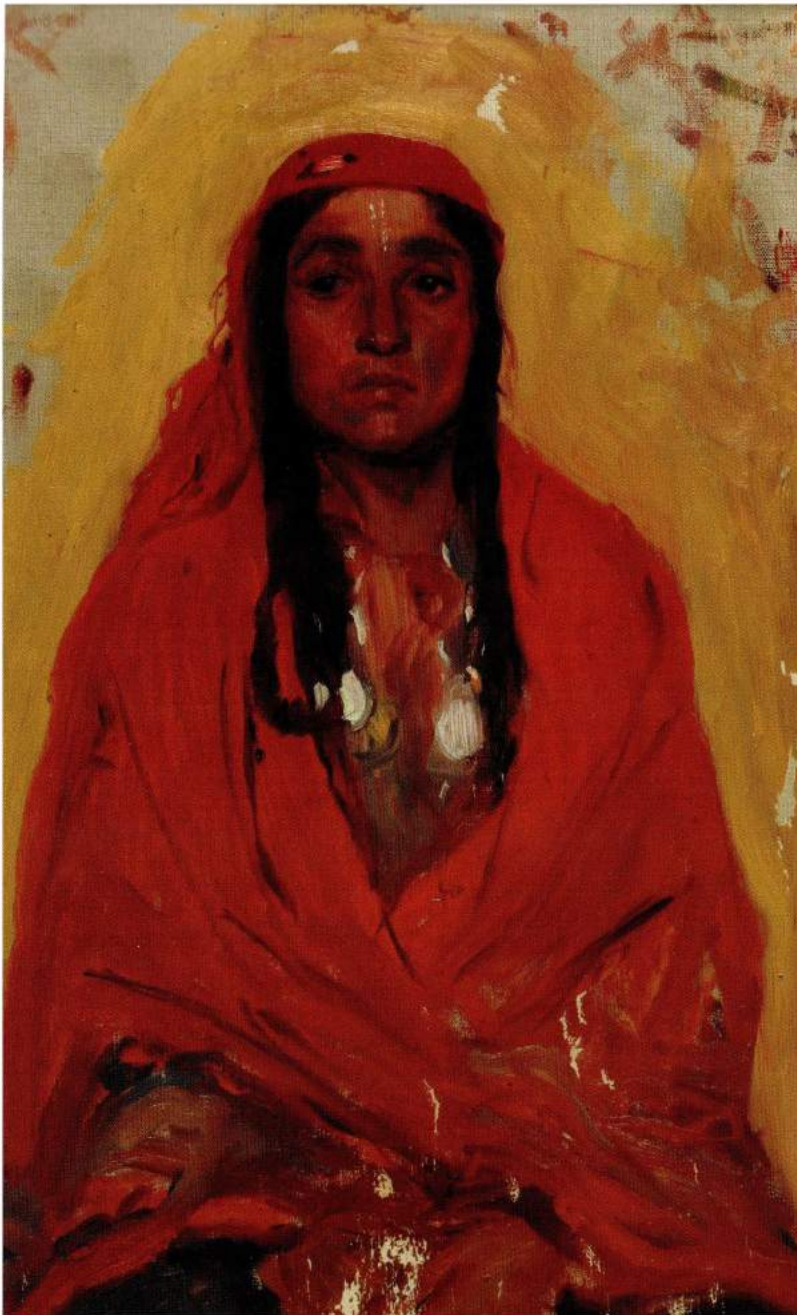
Romų kelionė, aut. Halina Madejczyk, tapyba aliejiniaiais dažais ant drobės, 1976 m., dimensija 40 x 50 cm

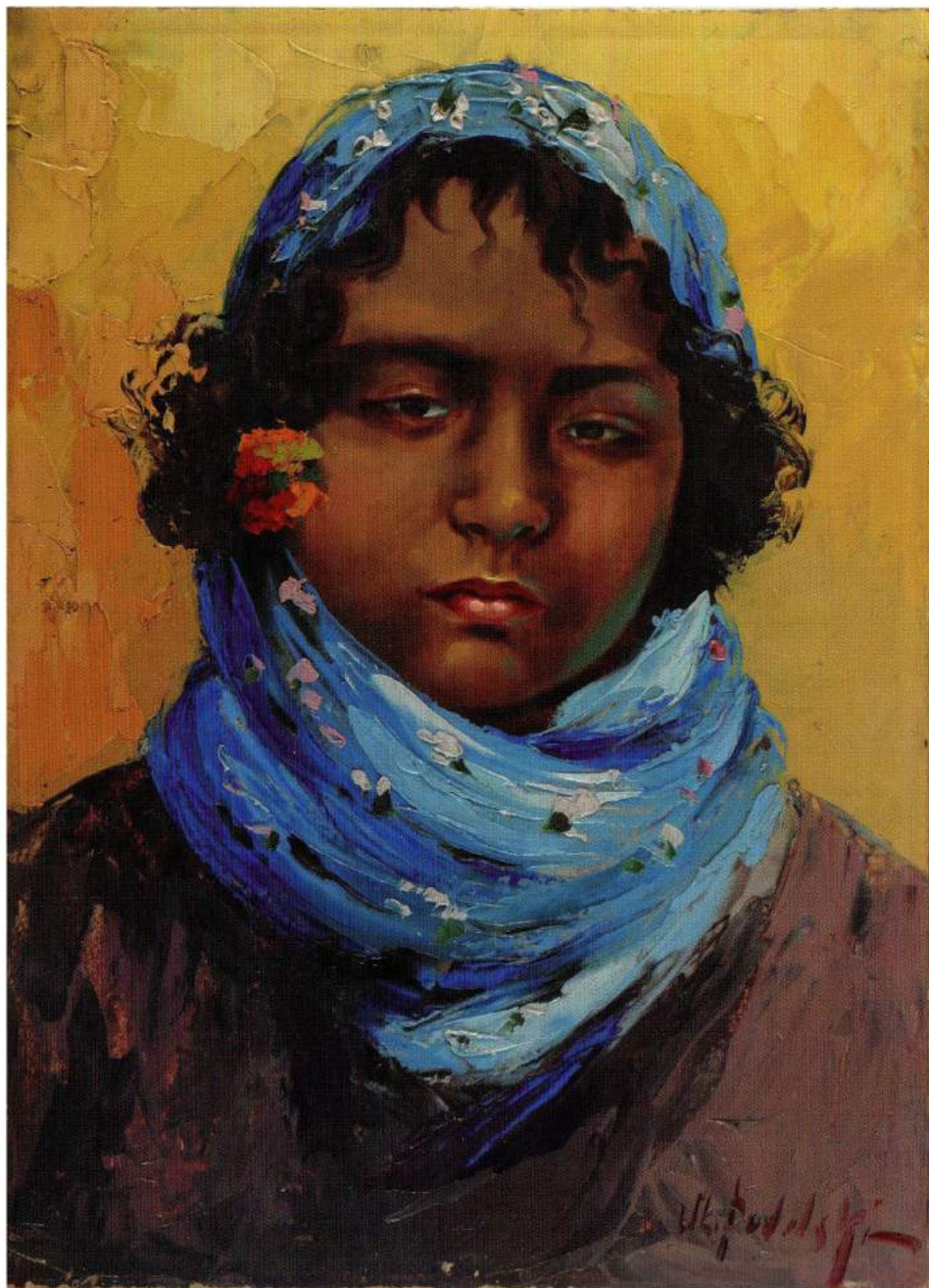
Jaunoji romė, aut. H. Vilčinski, tapyba aliejiniiais dažais, tarpukaris XX am., dimensija 72,5 x 54,5 cm

Romės biustas, aut. Alojzy Majcher, tapyba aliejiniiais dažais, XX am. I dal., dimensija 61 x 55,5 cm

Romė, aut. Wojciech Veiss, tapyba aliejiniais dažais, XX am. I dal., dimensija 49,5 x 30,5 cm

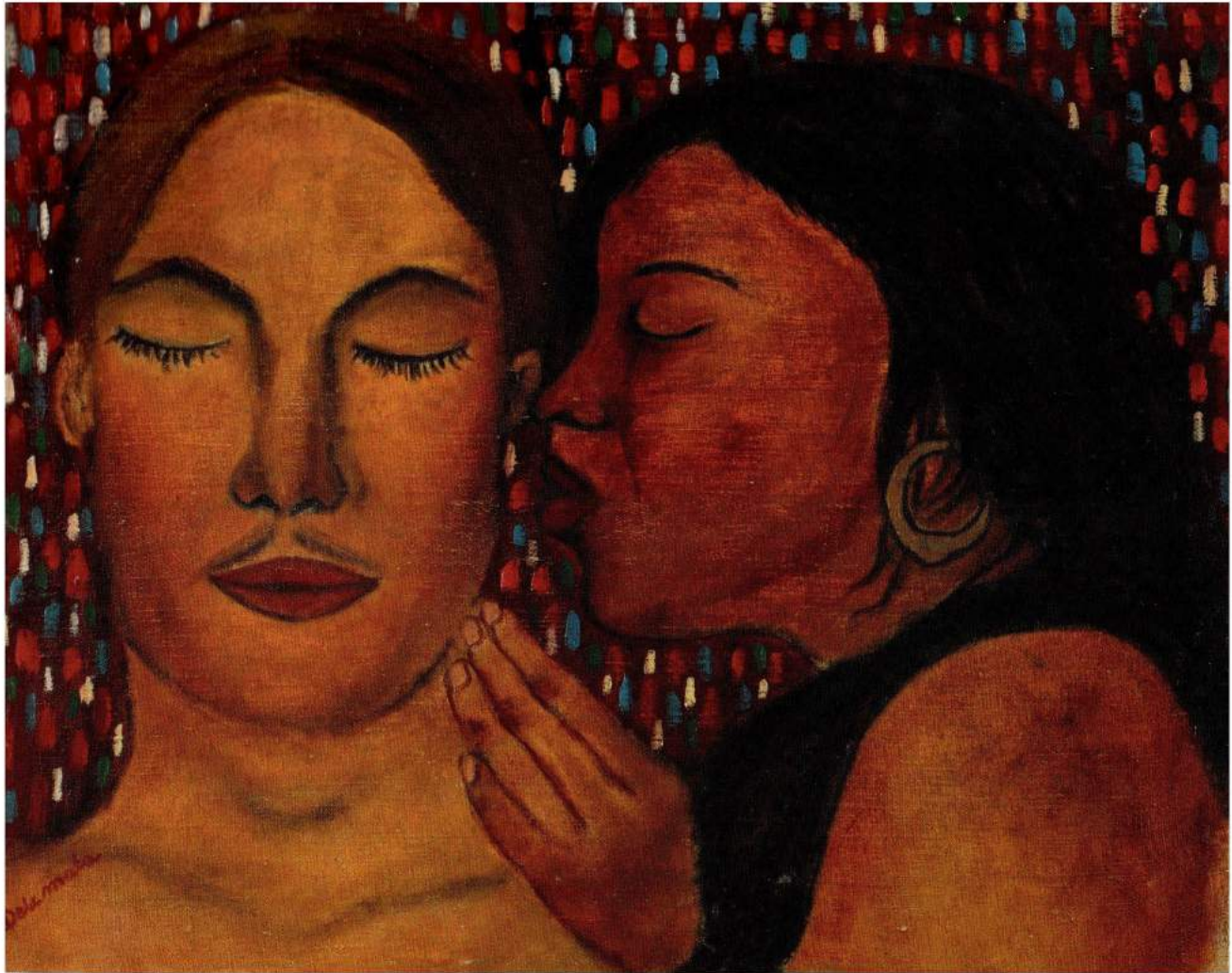
Romë, aut. Vladyslav Podolski, XX am. I dal., dimensija 48 x 35 cm

Romų vežimas, aut. Teodor Lipinski, akvareliai, XX am. I dal., dimensija 34,5 x 44,5 cm

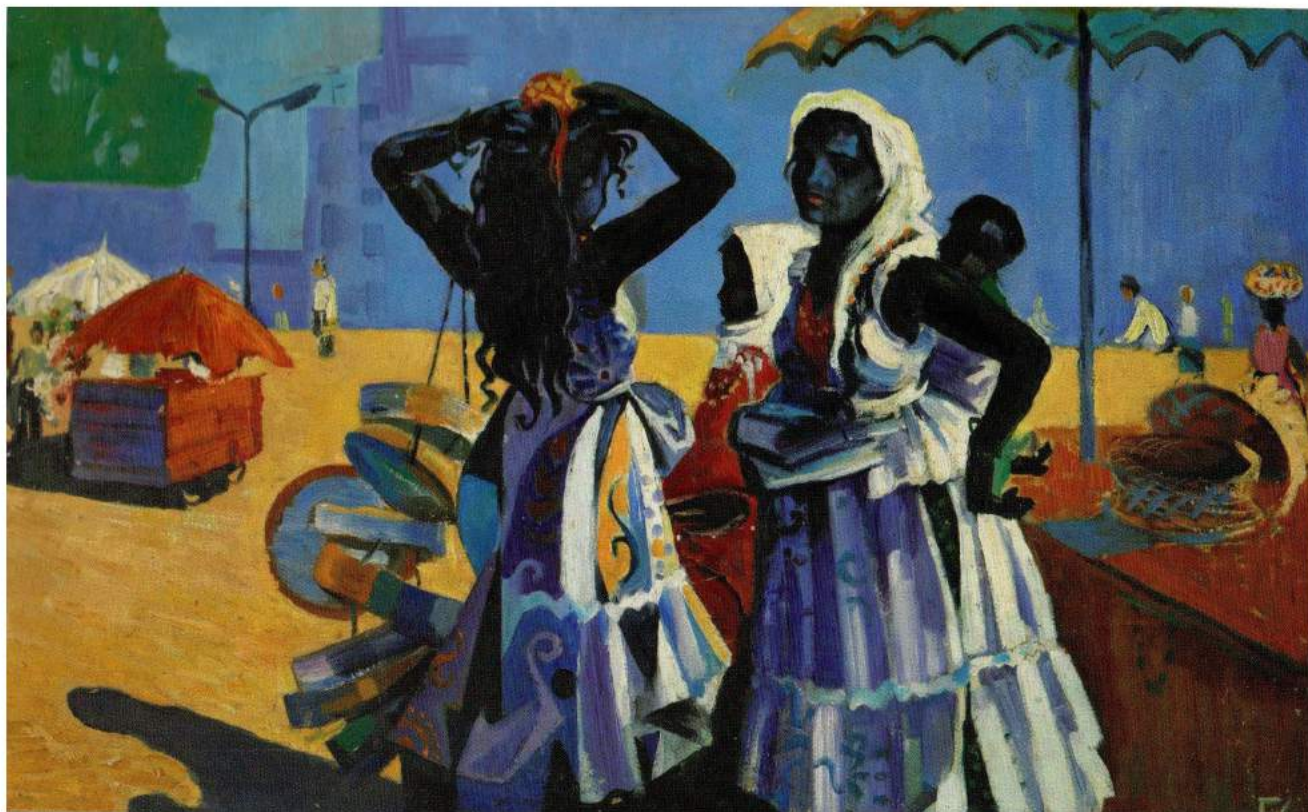
Mama, aut. Boguslava Delimata, tapyba alicjiniais dažais ant drobės, 2008 m.,
dimensija 100 x 100 cm

Bučinys, aut. Boguslava Delimata, tapyba aliejiniiais dažais ant drobės, 1998 m., dimensija 40,5 x 50,2 cm

Bergitka, Boguslava Delimata, tapyba aliejiniiais dažais ant drobės, 2008 m., dimensija 104 x 74 cm

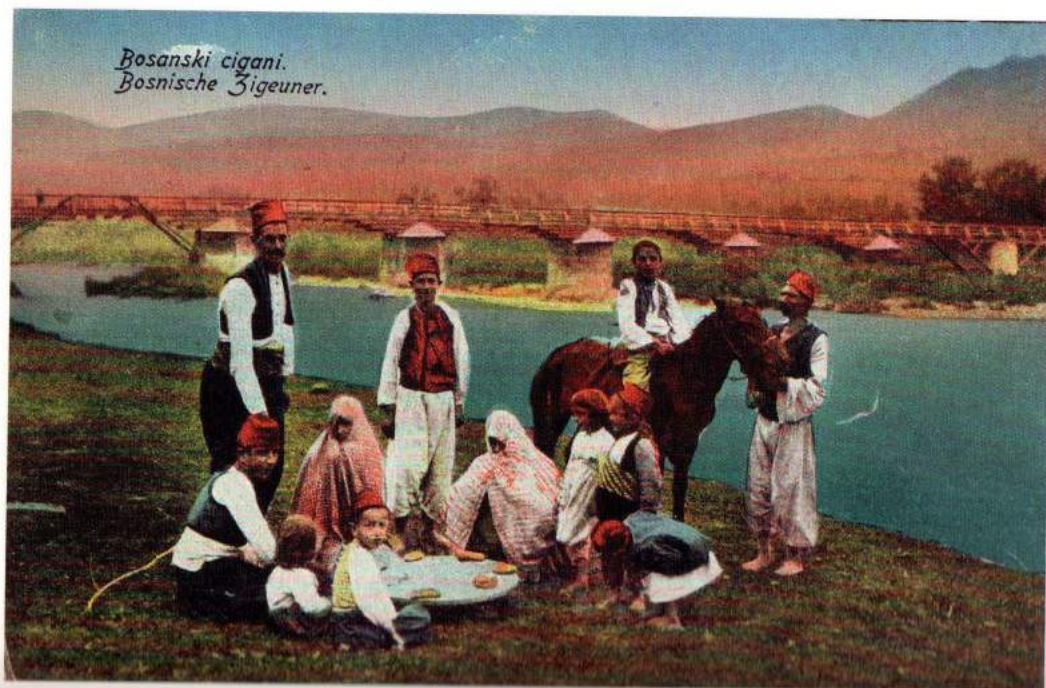
Derybos, aut. Ferdinand Koci, XX am. 90-tieji, dimensija 46,7 x 72 cm

Dvieju jaunu romių portretas, aut. Alojzy Majcher, tapyba aliejiniais dažais, XX am. I dal.,
dimensija 119 x 83 cm

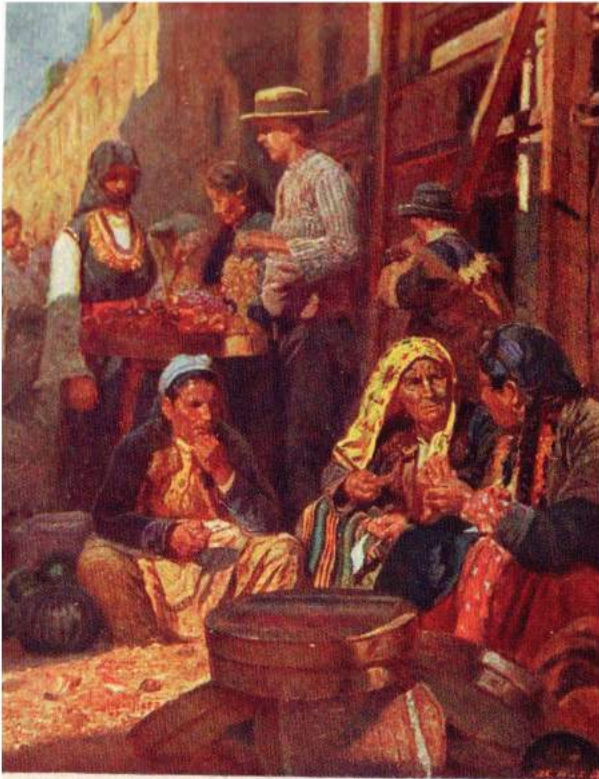

Romų kvartalas Sofijoje,
leid. I. K. В.
457, 1916 m.

Bosnijos romai,
leid. 48 K. J. Вр, 1917/21
Вс.,

1917 m.

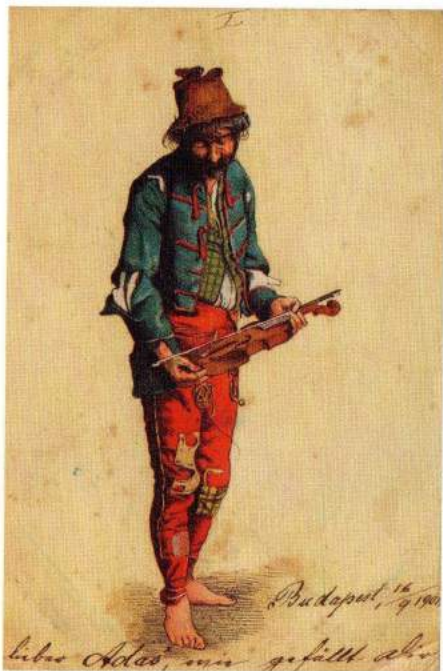
*Romuncletii din Munteni
si saur. Măceșan Nicolae
din Sofia Buzgariu.*

A. Mitov, *Romy maistas*,
leid. Impr. de la Cour Royale, Sofia,
1914 m.

igeuner in Serbien

Romai iš Serbijos,
leid. ir fot. Arthur Herter, Stuttgart-Gbg., Piarrstr.
62, 1918 m.

*Skurdus
smuikininkas,
leid. nežinoma,
prieš 1905 m.*

*Trijų metų romų
berniukas (Balkanai),
leid. Verlag von Dr.
Trenkler Co., Leipzig-
St.
Ser. 132, 4
prieš 1905 m.*

*Romų jaunimas,
S. Krušelnicka,
K. Wojutynski,
Varšuva,
Prieš 1905 m.*

*Hans Larwin,
Romas, vengrų karys,
leid. C.K. Armia,
prieš 1918 m.*

Karpatų romai (Vengrija), nr 3251, leid. Reklam kiadasa, Munkacs foucta 15, Feldpost 1915 m.

Valontlini, Paskutinis noras, leid. nežinoma, apie 1920 m.

Ursari

*Žmonės ir lokys
(Rumunija), leid. Stengel
& Co., Dresden/Drezno
55398,
apie 1915 m.*

*Romų kaimas prie Čemernos
(Bosnia ir Hercegovina),
nuotr. J. F. Loskot, Chocen,
leid. Grafo Čuda, Holice,
1913 m.*

Cyril Kotysan, *be pavadinimo*, medžio
raižinys, Čekoslovakija, leid. nežinoma,
1921 m.

*Romų choras, kurie dainavo iš atminties. Garsioji truppa.
Maskvos romų taboras, dir. M. Demeter, leid. nežinoma,
po 1905 m.*

*Romai iš Karpatų
(Slovakija), leid.
nežinoma, 1921 m.*

*Mažieji muzikantai
(Užkarpatė), leid.
nežinoma, po 1920 m.*

Ad. Wiesner, *Romai*,
leid. Minerva 1034,
Prague/Praga, Spalena
48, apie 1915 r.

AD. WIESNER.

Cikanky. — Les bohémiennes.
Zigeuner. — Gipsies.

T. Axentovič,
Romų vaikas,
leid. J. Černicki,
Velička 1907,
apie 1910 m.

Juan Cardona, *Gitanilla*,
leid. Coll Saliati Hnos,
Barcelona, 1922 m.

Kelderaš prie darbo (Moldova), nuotr. Chevalier, leid. nežinoma, apie 1915 m.

Romai, leid. A. Kačynski, Krynica, prieš 1905 m.

Romai, kurie keliauja (Kelderaš), nr 437, leid. Kunstanstalt Jos. Drotleff, Hermannstadt/Sybin 1917, 1917 m.

Karpatų romai (Slovakijos Tatrai), leid. Kiadja Feitzinger Ede., Teschen/Ciešyn 1902/12, išleista prieš 1905 m.

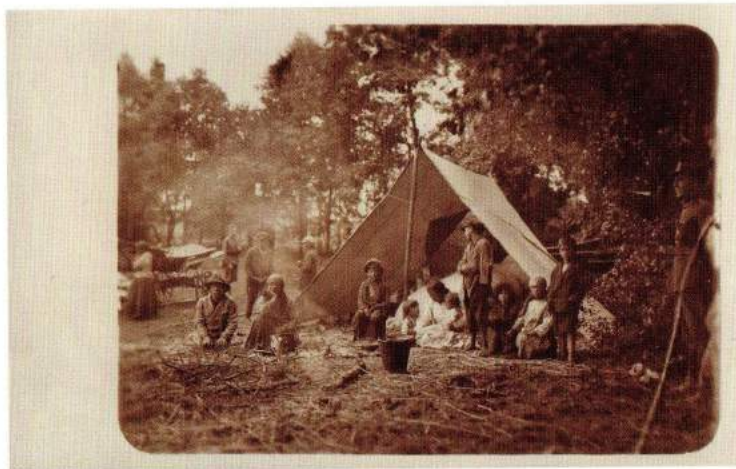

Kelderaiš, kurie keliauja, litografija, autorius nežinomas, leid. nežinoma, prieš 1905 m.

Romai, Galicijos vaizdai ir tipai, nr 204, leid. Rusalka, prieš 1918 m.

Romų taboras Lenkijos Roma Kavčiuose k/Ravič, nuotraukoje: Rezervo kariuomenės pėstininkų Kadetų bataliono kariai Nr 7 Sremieje, leid. Bradux 81541, 1928 m.

Romai - Kelderašai (Priekarpatės Rusė), led. Lichtig 2/929, po 1918 m.

Gitanas (Granada), leid. nežinoma, apie 1920 m.

Romai (Provansas, 20-ieji metai), leid. Leon Violet, Saint Gilles, po 1920 m.

Romų šeima, leid. Jul. Motal., Luhačovice, leid. nežinoma, apie 1905 m.

Wystawę *Romowie w sztuce* zaprezentowano podczas cyklicznych spotkań w ramach *Międzynarodowego Dnia Romów* w Willi Decjusza w Krakowie w kwietniu 2012 r.

Redakcja: Rafał Kopeć

Opracowanie merytoryczne:

Adam Bartosz, Maria Cetera, Jadwiga Figiel-Stoch, Andrzej Grzymała-Kazłowski

Opracowanie graficzne, skład i łamanie: Michała Jandura

Fotografie ze zbiorów Andrzeja Grzymały-Kazłowskiego oraz archiwum Muzeum Okręgowego w Tarnowie

Współpraca:

Projekt zrealizowano dzięki dotacji przyznanej przez Ministra Administracji i Cyfryzacji w ramach realizacji Programu na rzecz społeczności romskiej w Polsce.

Druk: Drukarnia Pasaż

ISBN: 978-83-61600-68-8

© Stowarzyszenie Willa Decjusza, Kraków 2012

ul. 28 lipca 17 a
30-233 Kraków

www.villa.org.pl